

Warszawa, 4 września 2019 r.

...../2019/PSP/JJ

Szanowny Pan

Dariusz Piontkowski

Minister Edukacji Narodowej

al. J. Ch. Szucha 25

00-918 Warszawa

Szanowny Panie Ministrze,

W związku z rozpoczęciem nowego roku szkolnego w imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka pragniemy zwrócić się do Pana Ministra w sprawie zapewnienia dostępu do edukacji uczniom z niepełnosprawnościami. Opublikowany w 2018 r. raport przez Najwyższą Izbę Kontroli¹ wskazuje, że pomimo poprawy sytuacji osób z niepełnosprawnościami uczestniczących w procesie kształcenia, nadal obecne są znaczące deficyty w zakresie zapewniania adekwatnego wsparcia tej grupie uczniów.

Przeprowadzona przez NIK kontrola wskazała, że w połowie szkół i przedszkoli objętych badaniem wystąpiły nieprawidłowości w zakresie zapewnienia odpowiednich warunków uczniom z niepełnosprawnościami. W szczególności dostrzeżono problemy z opracowaniem i aktualizacją indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych, które określają modyfikacje i konieczne dostosowania toku edukacji do indywidualnych potrzeb ucznia. Zaobserwowano również trudności w praktycznej i rzetelnej realizacji zaleceń zawartych w orzeczeniach o potrzebie kształcenia specjalnego np. przez zapewnienie uczniowi odpowiednich do potrzeb zajęć prowadzonych przez osoby posiadające do tego właściwe kwalifikacje. Z raportu NIK wynika, że tylko 22 % skontrolowanych placówek było dostosowanych do potrzeb uczniów z niepełnosprawnością fizyczną. Jednocześnie kontrola pokazała, że szkoły i przedszkola nie wydatkowały wszystkich dostępnych środków, które zostały im

¹ Najwyższa Izba Kontroli, Informacja o wynikach kontroli: Wspieranie kształcenia specjalnego uczniów z niepełnosprawnościami w ogólnodostępnych szkołach i przedszkolach, Nr ewid. 18/2017/P/17/073/LKI, dostęp: <https://www.nik.gov.pl/plik/id,16353,vp,18878.pdf>.

przyznane w związku z uczęszczaniem uczniów ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi – w 2015 r. nie zostało wydanych 29 % takich środków, a w 2016 – 34 %. Kontrolerzy NIK nie stwierdzili, aby jednostki samorządu terytorialnego dokonywały kontroli wydatkowania środków na ten cel.

W związku z powyższym chcemy podkreślić, że konieczność zagwarantowania osobom z niepełnosprawnościami prawa do edukacji dostrzegła społeczność międzynarodowa, co zaowocowało przyjęciem w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami (KPON)², ratyfikowanej przez Polskę w 2012 r. W tym kontekście szczególne znaczenie ma art. 24 tej Konwencji. Obowiązkiem stron KPON jest zapewnienie włączającego systemu kształcenia umożliwiającego integrację na wszystkich poziomach edukacji. Ponadto art. 24 ust. 2 lit. c wskazuje na obowiązek wprowadzania racjonalnych usprawnień dla osób z niepełnosprawnościami, które będą dostosowane do indywidualnych potrzeb danej jednostki. Strony KPON nałożyły na siebie także obowiązek stosowania skutecznych środków zindywidualizowanego wsparcia w środowisku, które mają zmierzać do maksymalizacji rozwoju edukacyjnego i społecznego osób z niepełnosprawnościami (art. 24 ust. 2 lit. e KPON). Zapewnienie racjonalnych usprawnień, które mają zmierzać do urzeczywistnienia równego traktowania osób z niepełnosprawnościami wynika również z zasady przeciwdziałania dyskryminacji osób z niepełnosprawnościami, wyrażonej w art. 5 KPON. Warto podkreślić, że KPON precyzuje, że odmowa zastosowania racjonalnego usprawnienia jest dyskryminacją.

Również zgodnie z art. 32 Konstytucji RP³ obowiązkiem państwa jest zapewnienie równego traktowania wszystkich obywateli, w tym bez względu na niepełnosprawność. Wyżej wskazaną konstytucyjną zasadę równości należy rozpatrywać także w kontekście art. 70 ust. 1 i 4 Konstytucji RP. Art. 70 ust. 1 Konstytucji RP wskazuje, że każdy ma prawo do nauki, natomiast art. 70 ust. 4 Konstytucji RP precyzuje ogólną zasadę równości i statuuje obowiązek państwa do zapewniania obywatelom powszechnego i równego dostępu do wykształcenia.

Biorąc pod uwagę wartości wyrażone w KPON i Konstytucji RP należy uznać, że na państwie ciąży obowiązek stworzenia takich ram systemu edukacji, który będzie uwzględniał szczególne potrzeby osób z niepełnosprawnościami. Wprowadzone w tym zakresie dostosowania powinny stanowić realny mechanizm wyrównania szans tych osób, by urzeczywistnić konstytucyjne prawo do powszechnego i równego dostępu do edukacji. Obowiązek wprowadzenia racjonalnych i indywidualnie dopasowanych dostosowań dla osób z niepełnosprawnościami, znajduje również umocowanie w konstytucyjnej wartości, jaką jest obowiązek udzielania pomocy osobom z niepełnosprawnościami w zabezpieczeniu egzystencji, przysposobieniu do pracy oraz komunikacji społecznej, o czym mówi art. 69 Konstytucji RP. W tym kontekście

² Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169)

³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.)

istotne wydaje się również orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu (ETPC) w sprawie Çam p. Turcji⁴, w którym ETPC stwierdził, że odmowa zastosowania racjonalnego usprawnienia, które umożliwiłoby osobie z niepełnosprawnością dostęp do edukacji, stanowi przejaw dyskryminacji. ETPC uznał, że usprawnienie to miało zasadnicze znaczenie dla możliwości skorzystania z praw człowieka przysługujących skarżącej. W sprawie tej ETPC stwierdził naruszenie art. 14 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka⁵ (zakaz dyskryminacji) w związku z art. 2 Protokołu 1 do tej Konwencji (prawo do edukacji)⁶.

W związku z powyższym, dostrzegając wagę zagwarantowania osobom z niepełnosprawnościami efektywnej realizacji prawa do nauki, zwracamy się do Pana Ministra z prośbą o udzielenie informacji, jakie działania zostały podjęte przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w celu poprawy poziomu dostosowań systemu edukacji dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w szczególności w celu wyeliminowania barier i trudności zidentyfikowanych przez NIK w trakcie kontroli.

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka,

Piotr Kładoczny
Sekretarz Zarządu

Danuta Przywara
Prezes Zarządu

⁴ Wyrok ETPC z dnia 23 lutego 2016 r., skarga nr 51500/08.

⁵ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 36, poz. 175 ze zm.).

⁶ Press Release issued by the Registrar of the Court, ECHR 068 (2016), dostęp: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=003-5307096-6607280>.